

Село врятує кредитна спілка ЄВРОПІДХІД. Вітчизняному аграрному сектору без кооперації не обійтися

У складчину через кредитну спілку і техніку купувати легше

Лариса ДАЦЮК,
«Урядовий кур'єр»

Нині кредитні спілки існують у 97 країнах світу, їх число сягає 49 тисяч, а кількість членів наближається до 184 млн осіб.

Рано чи саме час ставити питання про роль кредитних спілок у соціально-економічному розвитку територіальних громад? Якщо з огляду на масштабність цього руху в Україні, то, мабуть, зарано. Якщо ж із прицілом на перспективу, то саме враз. Адже свого часу кредитний рух у нашій країні був настільки потужним, що охоплював не лише фінансову, а й соціальну та культурну сфери.

З історії руху

В Україні станом на кінець 2011 р. нараховувалось 611 кредитівок, які охоплювали понад 1,1 млн осіб. З них понад 48 тисяч мали депозитні рахунки на 1,2 млрд грн, а майже 263 тисячі отримали 2,28 млрд грн кредитів. Середня величина кредиту на одного позичальника становила понад 8,7 тис. грн, депозиту – 25,3 тис. В основному люди брали споживчі кредити (38,8%). На селянські і фермерські господарства припадає лише 4,2% загальної суми. Однак фахівці стверджують, що саме задля цього треба розвивати кооперативний рух в Україні.

Нині мало хто знає, що в Україні колись діяла широко розвинена мережа кредитних спілок. Причому перші наші кооперативи ледь не ровесники німецьких, які були родоначальниками цього руху в Європі. Діяли спілки в обох частинах України, на той час розділених між Росією та Польщею. Про потужність руху свідчить хоча б те, що вже на початку ХХ ст. лише кредитних кооперативів, які діяли спільно із сільськогосподарською і споживчою кооперацією, було майже 3500. І займалися вони не тільки кредитуванням сільгоспвиробників, а й переймалися утриманням навчальних закладів, національно-культурних товариств, розбудовою інфраструктури краю.

У радянську добу кооперативний рух у його класичному розумінні так «зачистили», що відроджуватися він почав лише в часи незалежності. Перші об'єднання з'явилися у 1992 році за підтримки української діаспори та урядів Канади і США. А вже 1993-го, після виходу указу Президента, яким було затверджено «Тимчасове положення про кредитні спілки», розпочався масовий рух. Якби не гіперінфляція 1993-1994 рр. та «валютна» криза 1998-го, ситуація на ринку цих послуг була б зовсім іншою. Принаймні не довелося б чекати ще три роки аби врешті в грудні 2001 року парламент схвалив Закон «Про кредитні спілки». Навряд чи знадобилася б і суцільна перереєстрація та ліцензування спілок, кількість яких із 1,5 тисячі скоротилася до 500.

Не відірвано, а в контексті

Не встиг кооперативний рух розправити плечі (поетапно почала формуватися система кредитної кооперації: Всеукраїнська асоціація кредитних спілок, об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів», Українська об'єднана кредитна спілка), як 2008-го знову грянула нова фінансова криза. Кількість спілок відтоді з 828 скоротилася до 610 (у 2011 р). У понад тричі зменшився обсяг членських внесків на депозитних рахунках, у стільки ж і активи. Однак таке падіння фахівці пов'язують не лише з кризою. На переконання заступника директора-розпорядника Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Андрія Оленчика, найбільшої шкоди завдали великі кредитні спілки бізнесового типу, 1 що мали розширену мережу філіалів і займалися масовим споживчим кредитуванням (дві третини падіння припадає саме на 8% таких спілок). Ті кредитівки, які працювали на класичних кооперативних засадах, кризу пройшли з мінімальними втратами і вже оговтуються після цього удару.

Щодо подальшого розвитку кооперативного руху в найближчому майбутньому, то вони будуть викладені у відповідній концепції, яка невдовзі побачить світ. За словами А. Оленчика, перспективи розвитку націлені на комплексне охоплення ринку сільської місцевості з глибоким проникненням у сферу фінпослуг для всіх категорій селян. А це соціальне, споживче кредитування, позики на розвиток особистих селянських господарств, реалізацію локальних програм енергозбереження, розвиток зеленого туризму, підтримку земельної реформи тощо.

До пріоритетних напрямків належить і кредитування малого бізнесу та фермерів, інтеграція з територіальними громадами, іншими видами кооперативів, різноманітними формами економічної чи соціальної самоорганізації населення, профспілками і трудовими колективами.

В Україні станом на кінець 2011 року нараховувалось 611 кредитівок, які охоплювали понад 1,1 млн осіб.

— Кредитна кооперація має розвиватися не відірвано, а в контексті загального кооперативного руху, — солідаризується з колегою керівник напряму «Розвиток ринкової інфраструктури проекту USAID «Агроінвест» Микола Гриценко. — Тобто реформувати фінсектор на селі треба так, щоб кредитна кооперація розвивалася паралельно із сільськогосподарською. Це важливо, бо в Україні специфічна структура агросектору, що складається не лише із 46 тис. фермерських господарств, а й із 6 млн особистих селянських дворів, які виробляють значну частину продукції. Вони не є юрособами і не можуть брати кредити в банках. Для них кооперативні спілки – єдина надія отримати позику.

Спонукає до кооперації на селі й нинішня розрізненість аграріїв. Вона не дає змоги формувати товарні партії на експорт. Селяни й раді об'єднатися, однак у разі кооперування змушені будуть платити 35-37% податку від обігу. Якщо ж продають свою продукцію неофіційно, не відраховують до бюджету ні копійки. Мабуть, саме тому не формалізуються і обслуговуючі кооперативи, хоча для їхнього розвитку є резерв: 27 тис. заготівельно-збутових організацій, які можна довести до рівня кооперативів.

Законодавча база потребує змін

І все ж попри всі ці перепони, в Україні таки почали відновлюватися три гілки кооперації. Законодавча база для цього є:

Закон «Про споживчу кооперацію» (1992), Указ Президента про кредитну кооперацію (1993), Закони «Про сільськогосподарську кооперацію» (1997), «Про кредитні спілки» (2001), «Про кооперацію» (2003). Проте деякі з цих документів потребують змін. Зокрема слід удосконалити Закон «Про кредитні спілки». Багато проблем залишила остання фінансова криза, яка була не лише серйозним випробуванням для кредитного руху, а й стала каталізатором консолідації цього сектору. На порядку денному нові підходи до злиття діючих кредитних спілок, фіноздоровлення проблемних і виведення з ринку неплатоспроможних.

Стало очевидним, що забезпечити їхню стабільну діяльність та дотримання цивілізованих правил поведінки можна лише реформувавши систему держрегулювання і нагляду за ними та створивши обов'язкове саморегулювання. Його варто скопіювати в країнах з розвиненими кредитними системами. Приміром, у Німеччині, де останніх 70 років не було жодного банкрутства фінкооперативів, і де під час останньої кризи тільки кооперативні банки не зверталися за держдопомогою.

За словами представника однієї німецької кооперативної спілки Анни Гамбург, нині в Німеччині діє 5654 кооперативи, пайовиками яких є 18 млн осіб, тобто кожен п'ятий німець. Лише фінкооперативів з банківськими ліцензіями нараховується понад 1 тис. Сума їхнього балансу перевищує 1 трлн євро. Це майже річний валовий продукт Німеччини. І це окрім сільськогосподарських товарних, обслуговуючих, промислових товарних і споживчих спілок.

Система фінансової стабільності в Німеччині забезпечується так: Мінфін має законодавчу ініціативу, асоціації банків здійснюють самоконтроль, регулярні перевірки і моніторинг фінзакладів, а також управляють фондами гарантування вкладів. Федеральний орган нагляду проводить лише випадкові перевірки, коли вводяться зміни до законів. Регулярними перевірками на місцях займаються асоціації, а Німецький федеральний банк разом з Федеральним управлінням фінансового нагляду здійснює управління монетарною політикою. Ця система себе виправдовує з 1930-х.

Загалом у світі понад 100 млн робочих місць надають саме кооперативи. Пайовиків у них утричі більше, ніж акціонерів підприємств.

Тож багато аналітиків і учасників вітчизняного коопринку вважають за потрібне скопіювати німецьку систему гарантування вкладів. Але в Україні треба не просто створити і наповнити відповідний фонд коштом кредитівок та частково держави на поворотній основі, а й надати йому не так рятувальні, як наглядові функції, що унеможливило б банкрутство.

Врятує від нього і доступ до довгострокових зовнішніх ресурсів, адже тих коштів, що у них є, замало для кредитування села. Ресурсна база кредитівок переважно формується за рахунок дорогих і короткотермінових спілчанських депозитів. Директор департаменту Нацкомфінпослуг Олег Швець вважає за необхідне звернути увагу саме на якість резервів спілок, бо часто вони існують лише на папері.

Позбутися всіх цих негараздів можна лише за допомогою докорінного реформування кооперативного ринку в Україні, вважають фахівці. Зокрема слід розширити на законодавчому рівні перелік членів кооперативних об'єднань. Якщо нині на це мають право лише фізособи, то варто, щоб ними могли володіти фермерські господарства і малі підприємства. Слід також переглянути перелік фінпослуг, що надаватимуться членам спілок, і фінінструменти для кращого захисту ліквідності. А ще сформувані необхідну необхідну фінансову та сервісну інфраструктури (на другому фінансовому рівні є лише об'єднані кредитні спілки, а мав би бути банк кооперативного типу).

ПРЯМА МОВА

Леонід КОЗАЧЕНКО,

голова Ради підприємців при Кабінеті Міністрів:

Створення та розвиток малих підприємств на селі – нині велика проблема. Розв'язати її можна за допомогою кредитних спілок. Адже якщо господарю потрібна невелика сума грошей на короткий термін, іти в банк і шукати заставу для нього – нереально. А якщо зі свого доходу він поклав якусь суму на спілчанський депозит, взяти її звідти, а заодно і невеликий кредит, можна без зайвих зусиль. Окрім того, створення кредитівок на селі дасть поштовх не лише розвитку виробництва, а й сприятиме вирішенню соціальних питань. Проект Мінагропроду «Рідне село», який передбачає кооперацію селян, є досить цікавим. Але перш ніж поширювати його на всю Україну, я радив би випробувати на якомусь із регіонів. І лише після того, як буде проаналізований набутий досвід, надавати проекту статус національного.

Віктор НОВІКОВ,

директор юридичного департаменту Нацбанку:

Що стосується державного регулювання, то у Верховній Раді у першому читанні розглянуто відповідний законопроект. Але, як на мене, то пропонується надто жорстка система кооперації – трирівнева (спілки, регіональні об'єднання, центральний кооперативний банк). Вважаю, що структуру системи підкаже саме життя. Що ж до регулювання, то воно справді має бути жорстким. Однак таким, щоб не заважало їхньому розвитку. Якщо скопіювати банківський контроль, то доведеться щороку перевіряти кожну спілку. Контролерів на таку кількість об'єктів не вистачить. З огляду на те, що засади, на яких ґрунтується кредитна кооперація, відрізняються від тих, на які спирається банківська система, то й нагляд за ними має бути різний. Нарешті треба визначитися і з тим, як саме держава втручатиметься в процес регулювання, аби забезпечити повноцінний пруденційний нагляд і ефективно відстежувати фінансові ризики.